

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE PRIVITOARE LA PROBLEMA MISIONARISMULUI GRECO-CATOLIC ÎN TIMPUL EPISCOPULUI ATANASIE REDNIC

Raporturile conducerii Bisericii Greco-Catolice cu misionarii iezuiți din Transilvania au fost mai puțin abordate în cercetările de istorie ecleziastică, ca urmare a precarității surselor documentare. Este relativ cunoscută activitatea iezuitului Ioannes Theophilus Delpini, membru al rezidenței din Alba Iulia (între anii 1765 și 1770), însărcinat cu convertirea la catolicism a anabapțiștilor din Vințu de Jos¹. Mai puțin cunoscută este corespondența întreținută cu acesta de vicarul general al diecezei greco-catolice de Făgăraș, Ignatie Darabant, și de alți călugări din Blaj care au activat ca misionari în timpul episcopului Atanasie Rednic². Din această corespondență reproducem de această dată patru scrisori adresate misionarului iezuit de Ignatie Darabant, Iacob Aron și Filotei Laszlo între anii 1767-1769, descoperite în arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba Iulia³. Ele reflectă tentativa unor reprezentanți ai conducerii diecezei greco-catolice de a utiliza influența lui Delpini pe lângă generalul-comandant al Transilvaniei, care deținea și demnitatea de președinte al Guberniului⁴, în favoarea îndeplinirii propriilor obiective misionare și pastorale.

Prima scrisoare a fost expediată de Iacob Aron la 14 decembrie 1767, din Uilac (comitatul Cluj), în timp ce participa la o vizitație canonică în părțile nordice ale diecezei, ca însoțitor al episcopului Rednic⁵. Ea reproduce de fapt scrisoarea ierarhului adresată generalului-comandant al Transilvaniei, prin care îi solicita intervenția în favoarea unei aplicări stricte și imediate a reglementării imperiale privitoare la restituirea bisericilor către uniți acolo unde se constatare că numărul convertiților reprezenta cel puțin un sfert din totalul membrilor comunității. Chestiunea necesită, în viziunea episcopului, o soluționare mai

---

¹ Fabritius 1873, p. 177; Lukacs 1987, p. 225; Bunta 1978, p. 327.

² Interesante referințe se găsesc totuși la Nilles 1885, p. 636-638, și Pâclișanu 1991-1993, p. 105, 107.

³ Arhiva Arhiepiscopală și Capitulară de Alba Iulia. Fond *Acte mixte. Acte privind unirea cu Biserica Romei*.

⁴ Cele două demnități au fost deținute, în această perioadă, de Andrei Hadik (1764-1767), respectiv Carol O'Donell (1767-1770). Pentru activitatea lor vezi Kutschera 1943, p. 60-75.

⁵ Anexa I. Este amintită aici vizitarea a doar două parohii, Ludoș și Sânger (comitatul Turda), efectuată în prima etapă a vizitației, mențiunea având menirea de a înfățișa opoziția preoților neuniți ca un important impediment în calea promovării unirii. Vezi și Pâclișanu 1991-1993, p. 103.

rapidă, deoarece lipsa bisericilor constituia un evident impediment în calea acțiunii de predicare a doctrinei unirii. Reiese cu pregnanță din text ideea obligatoriei favorizării de către autoritățile Principatului a unei confesiuni al cărei statut era asimilat celui al confesiunii catolice recepte. Iacob Aron nu adaugă nimic altceva de la sine în afara unei informații despre convertirea la unire a mării majorității a membrilor comunității din Cergău (comitatul Alba). Convingerea sa, afirmată în final, a existenței unei generale înclinații a poporului spre adoptarea unirii, conferă scrisorii un caracter mai degrabă informativ.

Cea de-a doua scrisoare îi aparține lui Filotei Laszlo, care a efectuat o vizitație canonică în districtul Hațeg la începutul anului 1768; ea a fost expedită din Măniărău, la 2 martie 1768⁶. Este subliniat încă de la început caracterul misionar al acestei vizitații soldate, conform mărturiei lui Laszlo, cu convertirea unui mare număr de sate. Cei care s-au împotrivit unirii au fost și aici preoții neuniți, unii funcționând în mod ilegal, și doi comercianți greci din Hațeg; exemplul lor a fost urmat și de alții care, după cum relatează misionarul, își motivau propria atitudine de opoziție față de unire doar prin raportare la atitudinea credincioșilor din alte localități. Cazuri mai speciale sunt cele din Râu Alb, unde biserica românească era frecventată și de credincioșii reformați, și Galați, unde biserica era utilizată doar de aceștia, situații pentru remedierea cărora era solicitată în mod deosebit intervenția lui Delpini la Guberniu. Un sprijin similar îi fusese solicitat, conform mențiunii lui Filotei Laszlo, și de vicarul Ignatie Darabant. În viziunea misionarului, succesul deplin al acțiunii de convertire depindea de amânarea numirii unui nou episcop pentru neuniți și de neutralizarea opoziției față de unire a preoților neuniți și a nobililor protestanți.

Cel de-al treilea document reprezintă o informare privitoare la bisericile care trebuiau să fie restituite uniților în localitățile Aiton și Topa Sâncrai din comitatul Cluj, Sând din comitatul Turda, Coșlar, Galtiu și Galda de Jos din comitatul Alba, respectiv Mischiu din scaunul Arieș⁷. Această informare a fost redactată de Ignatie Darabant și expedită misionarului Delpini la o dată neprecizată din cursul anului 1769. Solicitățile de restituire sunt motivate prin modificarea situației confesionale în localitățile respective și fundamentate pe legislația imperială în vigoare. În mai multe cazuri (în localitățile Aiton, Sând și Galda de Jos) atitudinea locuitorilor care refuzaseră să accepte unirea se putea

⁶ Anexa II. Vezi și Păclișanu 1991-1993, p. 107-108.

⁷ Anexa III. Am reprodus în această anexă cele două exemplare păstrate ale scrisorii, dintre care primul (III a) nu are nici o subscriere și este adresat misionarului Delpini, iar cel de-al doilea (III b), cu importante diferențe de redactare și chiar informații în plus, referitoare la localitatea Bucerdeea Grănoasă din comitatul Alba, este redactat de Ignatie Darabant. Este posibil, prin comparație cu înfățișarea similară a documentului următor (anexa IV b), ca acest exemplar să fi fost adresat episcopului catolic.

schimba, în conformitate cu propriile lor declarații menționate de vicarul greco-catolic, dacă biserica era atribuită uniților.

Ultima scrisoare are un conținut similar, ea fiind expediată probabil împreună cu cea anterioară. Este vorba tot despre o informare referitoare la rezultatele vizitației canonice întreprinse de vicarul general în câteva localități din comitatele Cluj și Alba, probabil în iarna 1767-1768, în parte aceleași ca în informarea prezentată mai sus: Coșlar, Ciunga, Galda de Sus, Ighiu și Galda de Jos din comitatul Alba, respectiv Ghiriș și Sâncrai din comitatul Cluj⁸. Deși vizitația a fost efectuată de Ignatie Darabant⁹, informarea a fost redactată și expediată de vicarul general în funcție în anul 1769, Iacob Aron¹⁰. Interesante sunt aici mai ales observațiile cu un caracter mai general, referitoare la atitudinea credincioșilor în fața tentativelor de convertire, respectiv a preoților neuniți. Primii declarau că sunt dispuși să aștepte până după Paști (în anul 1768) sosirea noului episcop ortodox; dacă însă Curtea imperială va dori să existe un singur episcop unit în Transilvania, ei se vor supune acestuia. Preoții neuniți se ghidau și ei după atitudinea Curții, dar și a credincioșilor, pe care-i instigau totuși împotriva unirii pentru a nu pierde contribuțiile datorate de aceștia.

Informații detaliate sunt oferite despre agitatorii împotriva unirii din Galda de Sus și Ighiu, posesiuni ale episcopului catolic. În plus, în scrisoarea adresată lui Bajtay, este prezentată activitatea antiunionistă a unor “impostori” considerați discipoli și tovarăși ai lui Sofronie: protopopul Simion Stoica¹¹ și învățătorul Ion Fulea din Alba Iulia, un anume călugăr Manase din Țelna (comitatul Alba), protopopii Irimie din Turda și Costan din Decea (comitatul Turda). Toate aceste informații aveau menirea de a-l impulsiona pe episcopul catolic la luarea de măsuri împotriva respectivilor “agitatori” și la descurajarea opoziției neunite, în primul rând din Alba Iulia, așa cum se sugerează explicit în ultimul paragraf al scrisorii adresate acestuia¹².

Refacerea unirii în această zonă depindea, în opinia autorului scrisorii, de combaterea atitudinii răuvoitoare a nobilimii protestante prin intermediul autorităților provinciale și de neacordarea unui nou episcop pentru clerul și credincioșii ortodocși; se sugerează utilitatea supunerii acestora “in spiritualibus” jurisdicției episcopului greco-catolic. Cazuri similare sunt

---

⁸ Anexa IV. După cum se poate deduce din conținut, prima variantă a scrisorii (IV a), mai succintă, a fost trimisă misionarului Delpini, iar cea de-a doua (IV b), mai dezvoltată, episcopului catolic Bajtay József.

⁹ Vezi mențiunea din anexa III c.

¹⁰ Vezi anexa IV b, consemnarea de la începutul documentului. Pentru data înlocuirii lui Darabant cu Iacob Aron în funcția de vicar general vezi Nilles 1885, p. 637-638, și Pâclișanu 1991-1993, p. 105.

¹¹ Un protopop Simion de Bălgrad este amintit de Nicolae Iorga ca fiind suspectat de legături cu Sofronie. Iorga 1902, p. 277.

¹² Acest ultim paragraf, spre deosebire de restul textului, este redactat de Ignatie Darabant.

invocate, în scrisoarea adresată episcopului catolic, prin exemplele arhidiecezelor de Esztergom și Viena, unde credincioșii reformați, respectiv cei ortodocși, erau supuși jurisdicției catolice, ca și prin situația de fapt anterioară din dieceza Făgărașului, în care neuniții avuseseră aceleași raporturi cu primii episcopi uniți. În plus, argumente suplimentare sunt găsite în ignoranța sacerdoților neuniți și în posibilitatea efectuării, în asemenea condiții, a mai multor convertiri.

La capătul prezentării succinte a conținutului acestor documente, putem conchide că, pe lângă informația istorică inedită pe care o oferă, ele relevă, la nivelul semnificației, tentativa conducerii diecezei greco-catolice, prin intermediul vicarului general Ignatie Darabant și al succesorului acestuia, Iacob Aron, respectiv al prepozitului mănăstirii “Sfânta Treime” din Blaj, Filotei Laszlo, de a se folosi de influența misionarului iezuit Delpini pe lângă generalul-comandant al Transilvaniei în favoarea obiectivului promovării unirii religioase. Cercetările ulterioare vor putea oferi noi mărturii semnificative privitoare la raporturile dintre ierarhia greco-catolică și misionarul iezuit și, sperăm, la eventualele consecințe ale acestor demersuri.

DANIEL DUMITRAN

Beiträge zur Frage der Missionspraxis zur Zeit des Bischofs Atanasie Rednic

(Zusammenfassung)

In diesem Beitrag werden einige bis heute unveröffentlichte dokumentarische Unterlagen verwertet, in denen über die Beziehungen der Führung der Römisch-Katholischen Kirche in Siebenbürgen mit dem Jesuiten-Missionär Theophilus Delpini in den Jahren 1767-1769 die Rede ist. Es handelt sich um vier Briefe, die die Generalvikare Ignatie Darabant und Iacob Aron, bzw. der Vikar des Heilig Geist-Klosters aus Blaj/Blasendorf, Filotei Laslo, an den Missionären gerichtet hatten. In diesen wird der Missionär gebeten bei den Gubernialbehörden zugunsten der Förderung der religiösen Union unter den ungläubigen Nichtunierten aus den Komitaten Alba, Cluj und Turda einzuschreiten.

(Übersetzer: Volker Wollmann)

ANEXE

I

/I^r/ Admodum Reverende in Christo Pater mihi observantissime

Cum is sit Admodum Reverendae Dominationis Vestrae animus, ut Catholicae Religionis incrementum viribus omnibus promovere conetur, ideoquae in hanc rem sunt, ex Epistola Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Episcopi ad Excellentissimum Dominum Comitem Comendantem Generalem* Paternitas Vestra abunde intelliget, cujus Epistolae tenor sequitur his verbis: Excellentissimae etc. Nos divina cum gratia benigno Majestatis Sacratissimae instructi Decreto eoque Catholico Excellentiae Vestrae zelo expedito, pro quo eidem peculiare gratias referimus, ad visitationem jam exiimus, necdum tamen cum aplaudata nobis auctoritatis secularis asistentia, quamprimo, ubi Militarem Districtum Rodnensem totum Unioni addictum, quo directe tendimus, visitando absolverimus, assumere cogitamus; sed mox in ipso limine nonnulla S. Unionis impedimenta, quae futura semper praevidebamus, experiri incepimus. In prima namque nostra statione in Inclyto Comitatu Thordensi in Possessione Ludos non Unitus Sacerdos non Unitos suos a doctrina S. Unionis, quam ibidem fecimus, prorsus avocavit. In secunda vero statione in Possessione Szengyel studiose non Uniti nos ad Suam Ecclesiam pro doctrina ad populum habenda invitarunt, quam ubi fecissemus, sponte suam nobis pro functionibus Pontificalibus in ea peragendis obtulerunt Ecclesiam, et nisi non Unitus presbyter conditionem, cui accedere non poteramus, ut scilicet ipse quoque qua non Unitus in Ecclesia cum Unito deinceps fungatur, adjecisset, omnes ibidem actu Catholicos jam haberemus. Nec cessabunt hi Neoterici populum sibi obsequentem continuo modis omnibus a S. Unione dementare; nam eo amisso subsistentiae quoque suae fundum, seu aerarium se amittere experiuntur. Alterum est, quod etiam jam dolenter experiri cogimur, sacras functiones destituti Ecclesiis in pluribus locis peragere non possumus, nec doctrinam Catholicam per Iconem S. Unionis eo fine sumptibus a Majestate Sacratissima benignissime placidatis magnifice depicta, medium pro reducendis rudibus efficacissimum, populo exponere. Quarent Apostolicam Majestatis Sacratissimae in hoc populo reducendo intentiam amplius secundare possimus, illud hic Excellentiae Vestrae salva altiori ejusdem judicio, demisse proponendum habui: salutare prorsus futurum existimare. Si Excelsum Regium Gubernium ejusmodi per Provinciam ad Comitatus, et Sedes nunc primum gratiose dare dignaretur mandatum, ut nostris Archidiaconis et Sacerdotibus in negotio restitutionis Ecclesiarum instantibus Ecclesiam absque ulla alia dilatione, ubi exmissi Commissary quartam ad minus partem hospitum Unitorum invenerint, ipsis eo facto consignent, ne rem pro trahendo, aliqui, qui per occasionem fuissent conversi, negotium conversionis suae in dies differentes in periculo perditionis animarum suarum, pro quibus Christus /I^v/ mortuus est, et quorum salutem tantopere Majestas Sacratissima intendit, remaneant (dum enim consulitur Romae, perit

---

* Este vorba de Andrei Hadik, rămas în Transilvania până la începutul lui februarie 1768, în așteptarea succesorului său, Carol O'Donell, care și-a preluat atribuțiile în luna martie a aceluiași an. Kutschera 1943, p. 67.

Saguntum) Nos quoque ubi ad Comitatus et Sedes rediremus in Ecclesiis taliter restitutis functiones Ecclesiasticas, quibus maxime hic populus ducitur, et in cognitionem observationis Religionis suae devenire solet, exercere possimus, imaginemque S. Unionis ipsis in Ecclesia loco ampliori, imo tempore importuno et necessario exponere. Si vero eam Excellentiae Vestrae ex altiori fors consideratione Comitatus et Sedibus hic nunc dare non censerent auctoritatem saltem nostris ad Excellentias Vestras hoc in negotio recurrentibus Unitis gratiosam in conformitate benignissimae Regiae Resolutionis modo praevio ad Comitatus et Sedes, quo ocyus fieri posset, darent resolutionem, idemque in Comitatus, et Sedibus, quam primum absolvi demandarent. Ideo harum quoque laborem officialem nostrum Ecclesiasticum Excellentiae Vestrae demisse commendo, quatenus ipsi in eodem Ecclesiae negotio ad Ex. R. Gubernium favorabile gratiose dare dignetur responsum. Quoniam hujusmodi Ex. R. Gubernium ad subordinatos expeditum mandatum benignissimam Majestatis Sacratissimae mandatum de restitutione templorum resolutionem quoad substantiam nil alterat, quin potius modalitatem declarat, qua Apostolica ejusdem intentio, amplius promoveri possit, et ad Decreti Visitorii complementum quod a modo necessaria esse dignoscatur: quomodo enim credent, si non audierint, Rom. 10 et quomodo praecipuum visitationis canonicae punctum scilicet pontificalium exercitium peragi poterit sine Ecclesiis; Ideo neminem juste tam salutari modalitati contrarium futurum puto. Alterum, quod rursus ad promotionem S. Unionis plurimum conducit est, ut in conformitate Decreti Aulici recenter de restitutione Ecclesiarum emanati non prius Unitae Ecclesiae ubi Uniti infra quartam partem invenirentur non Unitis traderentur antequam secundum exigentiam ejusdem Decreti locus pro Ecclesia in eodem loco pro Unitis excinderetur. Id ex ipso de restitutione templorum Decreto perpendenti /2r/ facile intelligere est, ex eo enim clarum est Majestatem Sacratissimam S. Unioni velut religioni Catholicae hic Dominanti plus indulgere quam non unitae solum toleratae, propterea in eo dicitur, ut si quarta pars fuerit Unitorum, iisdem Ecclesia tradatur, si infra quartam partem locus pro nova Ecclesia ipsis excindatur; Non Unitis vero non tradatur nisi supra tres partes sint, et locus pro nova, nisi supra medietatem inveniantur adeoque vi illius Decreti Unitorum conditio melior evadere debet non Unitorum conditione; casu vero, quo Unitorum Ecclesia non Unitis traderetur, antequam Unitis locus congruus pro Ecclesia excinderetur, uti Decretum indulget, conditio Unitorum jam deberior evaderet non Unitorum conditione, imo si hic populus aliunde, uti jam notum est, infirmus, et pluribus praepjudiciis per multas tentationes praeoccupatus in religionem Ecclesiam sequatur (quod communiter fit) pessima ipsius evadit conditio, dum in continuo suae animae periculo, aeternae scilicet damnationis versaretur; Nos quoque talia loca visitando accedentes, si Ecclesias nunc adhuc Unitas non Unitis interim traditas inveniremus jam experientia teste negotium conversionis, uti superius dictum, difficilius deprehenderemus; hoc autem credibile non est, Majestatem Sacratissimam nos Decreto Visitorio muniri voluisse, ut eo facilius negotium conversionis hujus populi rederetur, et rursus Decreto de templorum restitutione activitatem datam restrinxisset, et populo negotium conversionis difficilius reddere voluisse. Qua de causa nec praedictae petitioni nostrae vel ullum contrarium futurum credo. His mediis Deo benedicente millia animarum ad S. Unionem redditura speramus; quorum salutem cum et Majestas Sacratissima cum S. Matre Ecclesia, et Excellentia Vestra ejusdem Apostolicae Majestatis sincerus minister et vere Catholicus

maxime cordi suae habeat, humillime eandem rogo dignetur, hanc nobis pro reducendis ad religionem Catholicam populis tam salutarem nunc oblatam occasionem potentissimo suo patrocinio promovere, et in effectum deducere facere lex, et Majestas Sacratissima Princeps nostra Clementissima faveat, id eo et Deus studiis Excellentiae Vestrae opem et auxilium indubie feret. Hucusque Illustrissimus D. Episcopus. Caeterum populus hujas inclinatus maxime est ad amplectendam fidem, finisque optatus procul dubio seqvetur. Pagus Csergőd uno hospite excepto S. Unionem susceperunt, haec celeri calamo. Ujlak 1767. 14. Decembris.

Admodum R. P. Vestrae

Servus humillimus
P. Jacobus Aron manu propria

II

/I^r/ Admodum Reverende in Christo Pater !

In Hátzegiensi Districtu missiones potius quam visitationem feliciter Deo juvante finivi, ubi inter 73 pagos non nisi 16 reliqui Schismaticos, 4 vero mixtos, verum et hi ad instar caeterorum compluvium hac visitationis occasione fuissent conversi, nisi Schismatici eorumdem Sacerdotes subornassent eos, atque in Schismate confirmassent, sunt etenim quidam tales, qui non ut fungendi ordinariam facultatem, sed nequidem propriae ordinationis ullum verum signum, aut testimonium ostendere qveunt, de talium sacrilega functione Dominum ejusdem Districtus Supremum Iudicialium informavi, nominaque non ullorum submisi, ut Authoritate, qva pollet in tales sacrilegos, communisque pacis conturbatores non solum ut cohibeat eos ab ejusmodi sacrilega eorumdem functione, sed et jure contra tales procedat.

In ipso oppido Hátzeg hospites Uniti reperiuntur 50, non Uniti vero 100 ut autem omnes converterentur, optimum medium foret, ut 2 Sacerdotes non Uniti a Budensi ad functionem facultati una cum duobus mercatoribus Graecis Michaele Greku aut potius Miháj Greku, et Josá Jorgá alio dislocarentur Ecclesia que superior Unitis transponeretur, sunt eum duae Ecclesiae qvarum unam tenent Uniti, praefatam vero superiorem non Uniti transposita et hac dislocatisque praefatis coriphaeis procul dubio omnes caeteri oppidani converterentur, sicque totus Districtus rursus ad Unionem converteretur. Nam et praefati 16 pagi non Uniti ex oppidanis etiam sumunt ansam manendi in Schismate.

In uno hujus Districtus pago nuncupato Fejér Viz unam nostrates Uniti cum Calvinianis nuper a vera fide defectis frequentabant Ecclesiam, in qva eorumdem Praedicantý sedem inveni a Regione Altaris cum summo S. Imaginum dedecore ibidem collocatam, tergum enim invertabant non Praedicantius modo, sed et alý, dum suas in hac Ecclesia peragebant functiones, ego tantam inconvenientiam ferre nequivi, sed /I^v/ continuo per Limitaneos Milites cum 24 in eodem pago reperiantur eorumdem familiae per nostri Ritus in eodem pago existentes Nobiles, aliosque homines ejici curavi non modo Praedicantý, sed et caeterorum Calvinistarum sedes, inhibuique ne ullatenus admittant Calvinistas in memorata Ecclesia exercere functiones, haec enim fundamento

frequentabant eamdem Ecclesiam et Calviniani, quod et eorumdem Antenati cum fuerint omnes Valachi juverint in aedificatione ejusdem Ecclesiae, ast hocce fundamentum ruit omnino, cum defecerint a fide orthodoxa, id circo, si adverteret casu vestra Paternitas Admodum Reverenda hocce eorumdem negotium ad Regium Gubernium perventurum, suscipiat porro partem Christi oro.

Est et alia in eodem Districtu Ecclesia, qvam clausam tenent pariter Calviniani, qvae a Valachis antiquitus erecta est, in possessione Galatz, in qvo pago Limitaneorum Militum animae reperiuntur 36 universim vero 407 omnes Unitae in hujus Templi restitutione penes sufficientem expositionem ad Regium Gubernium si requiretur rursus oro suo adsit potenti Patrocinio.

Nunc in Districtu Hunyadiensi facio meas missiones feliciter Deo sint laudes, nam et hic convertuntur non ulli pagi, alij autem respondent, quod disunionem non inceperint ipsi, nec finietur in ipsis, sed facient veluti caeteri in oppidis et Civitatibus. Satis de facto est, quod ubicunque dicam ipsis aliquid, uti soleo ostendere fundamenta fidei ex S. orientalis Ecclesiae Libris, faciunt sibi conscientiam, et relinqvo cum conscientia, ita ut post ab eis discessum audiam aliquos converti pagos, supplico qvantam possum, ut ea, qvae sub nomine Reverendissimi Nostri Vicarj ad Vestram Paternitatem submissa sunt promovere satagat, optima enim spes fulget de omnium conversione, tantum modo illis non detur Episcopus non Unitus*, praepedianturque eorumdem Sacerdotes non Uniti, atque Domini terrestres A catholici, qui plurimum solent plebem subornare in malo. Decretum visitatorium post novi Generalis adventum ut excipiat oro, plus enim in Comitatus illo possem efficere**. Plura alias laeta perscribere uti spero vel /2r/ ore tenus referre nitar. In reliquo jugi venerationis cultu persevero.

Admodum Reverendae Paternitatis Vestri
Magjarosd 2ª Marty 1768

Humillimus Servus
Philotheus manu propria

/2v/Admodum Reverendo in Christo Patri Joanni Theophilo Delpini e Societatis Jesu missionario Caesareo Regio, mihi colendissimo. Cibiñy

---

* Succesorul lui Dionisie Novacovici, Ioan Georgevici, a fost numit la 7 octombrie 1768; după ce acesta a devenit mitropolit de Carloviț, a fost ales un nou episcop pentru românii ortodocși transilvăneni, Sofronie Chirilovici, numit în această demnitate de Maria Tereza la 12 ianuarie 1770. Păcurariu 1994, p. 490-491.

** Noul general-comandant, Carol O'Donell, a ajuns în Transilvania la sfârșitul lunii martie 1768. Kutschera 1943, p. 67.

III

a) /1r/ In specificatis hic locis Ecclesiae Unitis Restituendae.

1mo In Possessione Ajton Inclyto Comitatus Kolos restituenda venit Unitis Ecclesia ex his rationibus: 1mo quod numerus Unitorum tempore dismembrationis Ecclesiarum valde exiguus lapsu temporis Dei gratia ad 21 hospites, animas vero 103. Anno 1766 Mense Januarii accrevisse repertus sit, de quo Titt. Dominorum Emerici Borsos V. Judicialium, et Samuelis Bihari Assessoris exstat attestatum. 2do Ex. Aula Commissio ejus Templum cesserat non Unitis sub conditione, ut illi aliud pro Unitis exstruerent; qvia vero 3^{tio} non Uniti Ajtonenses nec Ex. Aul. Commissionis Ordinationi, nec subsequis dein Ex. R. Gubernÿ ac etiam I. Con. Tabulae eatenus factis dispositionibus paruerunt, tandem 4to I. Cont. Tabula certum terminum iisdem praefixit, intra quem nisi Ecclesiam pro Unitis erigerent, vetus Templum amittant, jam autem et terminus praeterlapsus est, nec Ecclesia ulla pro Unitis Exstructa, modo vero 5to non Uniti malunt, ut restituatur Unitis vetus Ecclesia, et omnes convertantur ad Unionem, quam novam exstruant. In quo coram I. Tabula se declararunt, Inc. autem Tabula Ex. R. Gubernio hanc declarationem submitit: periculum est ne per diurnas sollicitationes, et nullas effectus contentiones tandem Uniti spem consequendi Ecclesiam amittentes, quod in pluribus locis accidit, cum non Unitis Ecclesiam frequentare incipiant.

2do In Possessione Topa Sz. Király I. Comitatus Kolos recens Majestatis Sacratissimae Benigna Resolutio sufficit ad tradendam Unitis Ecclesiam siquidem Authenticum de eo exstat documentum, quod Unitae familiae non modo quartam, sed ferme tertiam partem constituent.

3^{tio} In Possessione Szind I. Comitatus Thordensis Anno proxime praeter lapso non modo quarta pars, sed ultra medietatem Incolarum Unionem professi sunt, et qvia necdum Ecclesiam recipere valent, aliqui cum non Unitis communicare caeperunt cum proinde solus Ecclesiae defectus ansam ralapsum Unitis praebuerit, restituatur Ecclesia, ut redintegretur Unio.

4to In Possessione Koslár I. Comitatus Albensis modo recenter novem decim familiae Unionem reassumpserunt, qui numerus medietatem ferme eorum Incolarum constituit; de quo Authentica medio duorum Officialium, e Tabula Cont. eatenus exmissorum his /1v/ praeteritis diebus facta conscriptio testimonium perhibet.

5to In Possessione Gálto ejusdem I. Comitatus Albensis occasione recentis conscriptionis per externos peractae novem repertae sunt familiae Unitae, postea vero quatuor conversae, quarum numerus additis etiam tribus ex Szent Imbre Unitis excedit quartam partem Gáltöensium. Quod autem addi, et simul considerari debeant, utriusque praefati loci Incolae ratio est, quia tam in Gáltó, quam Szent Imbre sibi vicinissimis Pagis Ecclesias tenent non Uniti, sique aequius, et convenientius est, ut non Uniti Gáltöenses Ecclesiam Sz. Imbrensem frequentent, quoad conversi fuerint, quam Unitos simpliciter carere Ecclesia.

6to In Possessione Also Gálda I. Comitatus Albensis potior pars se ad Unionem redire velle coram Popa Gyorgyie fidelissimo nostro Unito declaraverat, dummodo Ecclesia Unitis restituatur, quos dein Comes Ludovicus Kemény a pia hac intentione

avocavit. Si proinde Comes serio admoneretur, Ecclesia vero restitueretur, totus Pagus converteretur, nam et de facto decem familiae per tot tribulationes ut ut Ecclesia destitutae S. Unionem profitentur, secus et illos, quos de facto habemus, periculum est ne amittamus, et insuper praedictus Comes fundum Ecclesiasticum occupet.

[7mo] In Possessione Meszkő Sedis Siculicalis Aranyos quarta pars Unitorum sine Ecclesia non absque periculo relapsus conspicitur.

/2v/Admodum Reverendo in Christo Patri Joanni Theophilo Delpini e Societatis Jesu missionario Caesareo Regio, mihi colendissimo.

b) /1r/ In specificatis hic ordine locis Ecclesiae Unitis restituendae veniunt

Anno 1769. Darabant

Primo In I. Comitatu Alb. Possessione Koslár; hic enim modo recenter 19^{dum} familiae S. Unionem reasumserunt, qvi numerus medietatem ferme ejatum Incolarum constituit, de qvo Authentica medio duorum Officialium e Tabula Continua eatenus exmissarum his praeteritis diebus facta conscriptio testimonium perhibet.

Secundo In Possessione Gáltó Eidem I. Comitatu Alb. ingremiata, hic enim occasione praemissae conscriptionis novem familiae Unitae repertae sunt, postea vero qvatuor conversae, qvarum numerus additis etiam tribus ex Sz. Imbre Unitis excedit qvartam partem Gáltóensium quod autem addi, et simul considerari debeant utriusque praefati loci Incolae, ratio est, qvia tam in Gáltó, qvam Szent-Imbre sibi vicinissimis pagis Ecclesias tenent non Uniti, sicque aequius, Regiisque Ordinationibus conformius est, ut non Uniti Gáltóenses Ecclesiam Sz. Imbrensem (qvoad conversi fuerint) frequentent, qvam ut uniti simpliciter Ecclesia careant.

Tertio In Possessione Also Gálda I. Comitatus Alb. potior pars se ad unionem redire velle coram Popa Georgie fidelissimo nostro Unito declaraverat, dum modo Ecclesia Unitis restituatur, qvos dein Comes Ludovicus Kemény a pia hac intentione avocavit. Si proinde Comes serio admoneretur Ecclesia vero restitueretur, totus pagus converteretur; nam et de facto decem familiae per tot tribulationes ut ut /1v/ Ecclesia destitutae S. Unionem profitentur. Secus et illos, qvos de facto habemus, periculum est ne amittamus, et insuper praementionatus Comes fundum qvoqve Ecclesiasticum occupet.

Qvarto In Possessione Buzás Bocsárd totius fato I. Comitatu Alb. adjacente; hic tertia pars in Sacra Unione constanter perseverat, usque in hodiernum, adeoque Regia Ordinatio his ex abundantia suffragans accedit, qvod ejates non Uniti Incolae Excelsae Aulicae Commissionis ordinationem de erigendo pro Unitis alio Templo, ac In. etiam C. Tabulae eatenus duplex mandatum adimplere minime curant; proinde vel in poenam contumaciae vetus Ecclesia ipsis adimi, et Unitis restitui merito posset.

Qvinto In Possessione Ajton I. Comitatus Kolos restituenda venit Ecclesia ex his rationibus 1mo quod numerus Unitorum tempore dismembrationis qvemadmodum et in modo praemisso Buzás Bocsárd valde exiguus lapsu temporis Dei gratia ad 21^{mum} hospites, animas vero 103^{ties} Anno 1766 M. Januarý accrevisse reperens sit, de qvo D. Dominorum Emerici Borsos V. Judicialium, et Samuelis Bihári Assessoris extat attestatum. 2do Ex. Aul. Commissio ejus templum cesserat non Unitis sub conditione, ut

illi pro Unitis aliud extruerent. Quia vero 3^{io} nec Ex. Aul. Commissionis ordinationi, nec subsequis dein Regii Gubernii, ac etiam In. C. Tabulae eatenus datis mandatis paruerunt tandem 4^{io} I. C. Tabula iisdem non Unitis certum terminum praefixit, intra quem nisi Ecclesiam pro Unitis erigerent, vetus templum in poenam inobedientiae amittunt, /2r/ jam autem. Cum et terminus praeterlapsus sit, nec Ecclesia ulla pro Unitis Extracta, modo vero, 5^{io} non Uniti malunt, ut vetus Ecclesia restituatur Unitis, et omnes illum frequentent, quam novam exstruant; in quo coram I. C. Tabula se declararunt, Incluta autem Tabula Ex. Re. Gubernio hanc declarationem submitit. 6^{io} periculum est, ne per diuturnas sollicitationes, et nullus effectus consecutiones tandem Uniti spem consequendi Ecclesiam amittentus (quod in plurimis locis accidit) cum non Unitis Ecclesiam frequentare incipiant. Denique solum istum sufficit, quod Unitae familiae quartam partem Incolarum non modo constituent, sed plane superent.

Sexto In Possessione Topa Sz. Király I. Comitatus Kolos ad recuperandam Ecclesiam sola recens Majestatis Sacratissimae Benigna Resolutio sufficiens est, siquidem Authenticum de eo exstat documentum, quod Unitae familiae tertiam ferme partem constituent.

Septimo In Possessione Szind I. Comitatus Torda Anno proxime praeterlapso medietas Incolarum Unionem professi sunt, et quia nondum Ecclesiam recipere valent, aliqui eorum cum non Unitis communicare caepisse audiuntur; cum proinde solus Ecclesiae defectus ansam relapsus Unitis praebuerit, restituantur Ecclesia, ut redintegretur unio.

Octavo In Possessione Mézskő Sedis Siculicalis Aranyos quarta pars unitorum sine Ecclesia non absque periculo relapsus conspicitur.

c) /1r/ Copia Attestati Infrascriptorum Titt. D. Dominorum Attestatio

Qvoad Reverendissimus Dominus Vicarius Generalis Universarum in Transylvania Ecclesiarum Graeci Ritus Unitarum sub hodierno nostri in praesentiam convocatis Universis Incolis Possessionis Csongva tam Unitis, quam non Unitis, eisdem praedicavit Sacrosanctam Unionem non esse respuendam, verum omnibus ab eadem deviatas amplectendam, his auditis fere tertia pars Incolarum fidem, S. Unionem amplectens complexa est, non solum, sed etiam Parochus non Unitus hic existens nullo verbo contradixit, sed sponte templum (templi clavem resignans) assignavit; idque cum reliquorum quoque optima conversionis spe, super cujus rei veritate fidem facimus. Sig. Csongva 17. M. January 1768.

Gabriel Fogarasi I. Comitatus Alb.

Transylvaniae alt. jud. V. Judicialium manu propria

et Simeon Melinczki
Persona Nobilis manu propria

d) *Carte de mărturie dată în fața autorităților comitatului Cluj, la 22 decembrie 1767, prin care 35 de proprietari din Topa Sâncrai acceptă unirea și solicită restituirea bisericii aflată în posesia neuniților, dat fiind că, împreună cu cei 60 de proprietari uniți încă din 1754, ei constituiau majoritatea locuitorilor* *.

/1r/ Mi olább subscribált személljek adgyuk emlekezetire mindeneknek okiknek illik mostaniaknak, és jövendő bélieknek, aztott Hogj Ezen Folljo 1767^{ik} Esztendőben Karácson Havának 22^{ik} Napján Midőn vólnánk Nemes Kolos vármegye felső Járásában Topa Szt. Királjon az otton lévő Greci Ritus Unita Ecclesia becsületes Papja Popa Demeter eő kegyelme Parochialis Funduson lévő lako Házánál az Halottis jelenének meg mi előttünk, ide alább majdon név szerént specificálándo Topa Szt. Királlyi jó helytartó Gazda emberek kikis nekünk igaz lelkek ismérétevel senkitől erre nem consultatván mastol, hanem a Szt. Lelek Istennek malastya által meg vilagosítatván, 1mo uno ore Fateálak, hogj banyák még aztott is, hogj addig az Schismatica Vallásban meg maradtanak azért annak most ellene mondanak és egjedül ragazkodnak az Graeci Ritus Unita hűthöz, abban akornak meg maradni s mikor Istennek teczik abban megis holni regi elejék példájára amaz[z]al telljességgel le mondván tovább követni nem kívánnak tsak 2do Azon esedeznek eő Felsége, és a Meltóságos Királlyi Gubernium előtt, hogj a Templom eő nekiek mint, hogj eővek vólt ujra visza adattassik, ne kellessek az nem unitusoktól ha a Templom kegyessen nekiek visza nem adatik sok octót semvedni ugjis arrolis bizonyosson Tesztificálunk hogj tzak a Templom visza adattassék az Unitusoknak, nem marad 2. 3. gazda ember aki meg maradgjon az Schismában sokan maris aról előttünk bizonjságot tévén hogj mingjárást eőkis fogják az Uniot amplectálni; 3^{io} alázatossan Instálnak ez okbolis az Templom iránt mivel világosson ki teczik Testimoniumából in Anno 1754^{ikben} exmittált Comisarius Uroknak hogj Topa Szt. Királljon 60 Gazda emberszám vagjon, és igj a mostani itten specificalandoknak száma haszonfelét azoknak felljül halodgja azo(l)ta pedig két három Hurubás embernél többel a falu nem szaporodott; A mostan előttünk Uniorol valasztévőknek minek pedig a szerént következik. Ugj mint

/1v/ Kendrán Ignát hütös Falusi Biro

Páncsira Ursz
Panczira Dumitru
Nemes Praekup
Petrán Mákovej
Podár Von
Parászka Gligor
Rusz Petre
Kozma Von
Csorka Ieremia
Abrudan Nyikula
Turcza Opre
Panczira Vonul
Porván Atyim

Páska Toma
Morosán Lupe
Morosán Jonucz
Iván Toma
Porván Dumitru
Kozár Szimion
Eszküllan Vaszilie
Kozár Alexa
Kozár Dumitru
Kozár Jonucz
Rusz Ignat
Rusz Kira
Slujérás Ignát
Kendrán Von

* Mulțumim d-rei arhivist Csala Rita pentru ajutorul acordat în verificarea transcrierii și alcătuirea registului acestui document.

Mor[o]sán Neggra	Pászka Stephán
Szabo Von	Petrán Makavéj
Morosan Lupucz	Ivan Toma
	Kozma Kosztin
Summa 17	Universum 35

Mellj eszerént specificált szemelljek hogj modo praescripto fateáltanak, és lóttének legyen bizonyságos arról adgjak mikis ezen Testimonialisunkot fide bona usualis pecsetünk, és tulajdon kezünk irásával is roboralvan. Datum in Possessione Topa Szt. Királlj Anno Die ut supra.

Correcta per eosdem
 Kezdi Csomortáni Almási János manu propria
 Nemes Kolos vármegjenek ordinarius szolgálja Birája
 és Felsőges Aszszonyunk Berendi postális szolgáló
 Posta Mester [L. S.]

És Ujhellji Sámuel
 Nemes Kolos vármegjenek edjik
 Tekintetes Assessora manu propria

IV

a) /1r/ Recta fide, et pura conscientia refero sequentia, quae occasione Visitationis expertus sum.

Primo Populus audito sermone de S. Unionis continentia, et Augustae desiderio, quo populi conversionem vehementer anhelat, ferme ubique locorum respondet: quod illis doctrina haec placeat, verum siquidem Augusta Aula alium Episcopum ipsis concedere dignata sit, atque liberum unicuique relinquere, quo ab Unione recedere possit, sperentque eundem Episcopum post Pascha reversurum*, interea in eo, quod caeperunt, persistere velint. Quod si autem Ipsa Augusta Aula unicum duntaxat Episcopum utut Unitum in Principatu habere voluerit, et statuerit, illi quoque cum reliquis cunctis eidem Episcopo se subjicient.

Secundo Popae non Uniti coram populo interrogati, quid in Unione mali cognoscerent, nobis quidem praesentibus reponunt: nihil omnino, quin imo nos ipsi (inquiunt) hanc credimus, verum, siquidem Augusta Aula duos ordinavit Episcopos, et separari nos invicem fuit, Eadem Aula rursus componere dignetur populum, et ad priorem statum reducere, nam nostras vires istud exerdit, caeterum si homines his salutaribus sermonibus obtemperaverint, et Unionem amplexi fuerint, nos quoque cum ipsis redibimus. Verum tamen iidem Popae (quod ex nostris fidelibus habemus)

---

* Noul episcop ortodox, Sofronie Chirilovici, a fost numit de Maria Tereza abia la 12 ianuarie 1770. Păcurariu 1994, p. 491. Vezi și supra, nota anterioară în această chestiune.

metuentes ne conversis hominibus amittant stipendia, eosdem clam instigant ad perseverandum interea in suo esse. Qvibus tamen non obstantibus.

Tertio In Possessione Koslár e quadraginta familiis consistente Inc. Comitatus Albensi ingremiata novem decim familiae ad S. Unionem conversae sunt cum spe reliquorum etiam reducendorum, dummodo Ecclesia Unitis consignetur.

Quarto In Possessione Csongva ejusdem Comitatus tertia ferme pars venit ad Unionem, et cum jam Ecclesia facili negotio (prout annexum docet*) recuperata sit, ipse etiam sacerdos non Unitus cum reliquis suis rediturus speratur.

Quinto in Possessione Gyires Comitatus Kolos dimisso non Unitis Sacerdote cuncti Unionem amplexi sunt, et Ecclesiam per Dominum terrestrem Comitem Stephanum Mikes sibi restitui curarunt.

Sexto In Pago Topa Szent Király in I. Comitatu Kolos ferme tertiam partem ad Unionem Sacram rediisse advolutum hic attestatum docet, quod in Originali Paternitati Vestrae mitto**, sed curae committo ne amittatur. Caeterum solo hoc attestato viso sua Excellentia absque Gubernio Ecclesiam hanc Topa Szent Kiralyiensem prout in Apahida restitui demandare posset.

Septimo In Felső Gáldea Suae Excellentiae Episcopi Pago duo obstant, quo minus non Uniti convertantur: 1^{mum} est quoddam horreum /Iv/ viduae cujusdam Balogianae non Unitae foeminae, quod Templo loco contra iteratum Domini Plenipotentiarum Santa (prout mihi relatum est) mandatum adhucdum frequentant. 2^{dum} Sunt pauci Coriphaei nimirum: Balas Szimion, Balás Mecsinik, Balás Kirilla, Pavel Nutz, Mercsinyán Mány, et Krisán Gavriła Iudex Dominalis. Hic siquidem Spanus Dominalis residet, facillime foret remedium, ut nempe Sua Excellentia Episcopus horreum illud simpliciter prohiberet, Iudicem Dominalem si non vult Ecclesiam Unitam frequentare, deponeret, reliquos autem Coriphaeos Spani curae comitteret, imo non tantum in praefato Pago, sed in toto suo Dominio specialem Sua Excellentia Unionis propagandae curam, Spanis et Iudicibus Unitis demandaret, non Unitos vero Iudices deponeret, reliquos Coriphaeos medio Officialium Dominij compesceret, et refraenaret, quo pacto totum Dominium a Schismate sanaretur.

Octavo In Egen Suae Excellentiae Oppido Unionem impediunt sequentes Coriphaei, et quidem primus, et maximus Peren Petru Suae Excellentiae Inquilinus, Borza Krecsun Ejusdem Inquilinus, Fenyisán Mány Suae Excellentiae Inquilinus, Szima Iuon Ejusdem Inquilinus, Csonka Petru Domini Prentits subditus, quem pariter Dominus Prentits coercere, et bonis modis reducere facilius, ac nos posset, reliquos vero sua Excellentia per loci ejusdem Iudicem Unitum nomine Adamum disponere, maxime cum omnes Inquilini sint, his conversis totum Oppidum sensim Unionem amplexurum speratur.

Nono In Possessione Also Gáldea Comes Ludovicus Kemény Calvinista omnibus viribus ejates fideles nostros opprimere conatur maxime vero fidelissimum quemdam Papp Gyeorgyie in doctrina S. Unionis fundatissimum, et fortissimum, qui tempore tumultuationis Sophronianae Martyrum instar extrema quaeque a Sophronio, ejusque asseclis pro fidei veritate sustulit, cui et vineam praefatus Comes via facti ademit, et jam

---

* Vezi anexa III c.

** Vezi anexa III d.

fundos quoque Ecclesiasticos occupare allaborat. Hic non modo quarta, sed potior pars se ad Unionem redire velle coram praenominato fideli nostro Georgio non ita pridem declaraverat, dum modo Ecclesia Unitis restituatur, quos dein Comes iste A catholicus a pia hac intentione avocavit. Si proinde Comes serio admoneretur, ecclesia vero restitueretur, totus Pagus converteretur; nam et de facto decem familiae per tot tribulationes utut Ecclesia destitutae Unionem Sacram profitentur.

/2r/ Denique si in universum Dominorum A catholicorum malevoli conatus Regia Autoritate infringerentur, si Clero, Populoque dis Unito nullus amplius Episcopus concederetur, verum cuncti in Spiritualibus a Iurisdictione Episcopi Uniti dependere juberentur, ex iis, quae Paternitati Vestrae Admodum Reverendae perscripseram fundamentis, ut sic nulla amplius de aquirendo Episcopo dis Unito spes remaneat non Unitis, nobis vero Deo auxiliante Unionem annunciantibus optima in Domino spes est, ut ad priorem statum S. Unio reducat.

b) /1r/ Recta fide, et pura conscientia refero sequentia, quae occasione Visitationis expertus sum.

Aaron. Anno 1769

Primo Populus audito sermone de S. Unionis continentia et Augustae desiderio, quo populi conversionem vehementer anhelat, ferme ubique locorum respondet: quod illis doctrina haec placeat, verum siquidem Augusta Aula alium Episcopum ipsis concedere dignata sit, atque liberum unicuique relinquere, quo ab Unione recedere possit, sperentque eundem Episcopum post Pascha reversurum, interea in eo, quod caeperunt, persistere velint. Quod si autem Ipsa Augusta Aula unicum duntaxat Episcopum utut Unitum in Principatu habere voluerit, et statuerit, illi quoque cum reliquis cunctis Eidem Episcopo se subjicient.

Secundo Popae non Uniti coram populo interrogati quid in Unione mali cognoscerent, nobis quidem praesentibus reponunt: nihil omnino quin imo nos ipsi (inquiunt) hanc credimus verum siquidem Augusta Aula duos ordinavit Episcopos, et separari nos invicem fecit, Eadem Aula rursus componere dignetur populum, et ad priorem statum reducere, nam nostras vires istud excedit, caeterum si homines his salutaribus sermonibus obtemperaverint, et Unionem amplexi fuerint, nos quoque cum ipsis redibimus. Verum tamen iidem Popae (quod ex nostris fidelibus habemus) metuentes ne conversis hominibus amittant stipendia, eosdem clam instigant ad perseverandum interea in suo esse. Qvibus tamen non obstantibus.

Tertio In Possessione Koslár e quadraginta familiis consistente I. Comitatus Albensi ingremiata novem decim familiae ad S. Unionem conversae sunt cum spe reliquorum etiam reducendorum, dummodo Ecclesia Unitis consignetur.

Quarto In Possessione Csongva ejusdem Comitatus tertia ferme pars venit ad Unionem, et cum jam Ecclesia facili negotio (prout annexum docet*) recuperata sit, ipse etiam sacerdos non Unitus cum reliquis suis rediturus speratur.

---

* Vezi anexa III c.

Quinto In Possessione Gyires Comitatus Kolos dimisso non Unito Sacerdote cuncti Unionem amplexi sunt, et Ecclesiam per Dominum terrestrem Comitem Stephanum Mikes sibi restitui curarunt.

Sexto In Pago Topa Szent Király in I. Comitatu Kolos ferme /1v/ tertiam partem ad Unionem Sacram rediisse authentico attestato docetur, quod in Originali Admodum Reverendo Patri Delpini Cibinium missum est*.

Septimo In Felső Gáldea Vestrae Excellentiae Pago duo obstant, quo minus non Uniti convertantur: 1um est quoddam horem Viduae cujusdam Balogianae non Unitae foeminae, quod Templi loco contra iteratum pie defuncti Domini Plenipotentiarum Santa (prout mihi relatum est) mandatum adhucdum frequentatur. 2um Sunt pauci Coriphaei nimirum: Balas Szimion, Balas Mecsinik, Balás Kirilla, Pavel Nutz, Mercsinyan Mány, et Krisán Gavriila Iudex Dominalis. Hic siquidem Spanus Dominalis residet facillimum foret remedium, ut nempe Vestra Excellentia horreum illud simpliciter prohiberi, Iudicem Dominalem si non vult Ecclesiam Unitam frequentare, deponi reliquos autem Coriphaeos Spani curae committi facere dignetur.

Octavo In Egen Vestrae Excellentiae Oppido Unionem impediunt sequentes Coriphaei, et quidem primus, et maximus Peren Petru, Borza Krecsun, Fenyisán Mány, Szima Iuon omnes Excellentiae Vestrae inquilini, Csonka Petru, Domini Prentits subditus, quem pariter Dominus Prentits coercere et bonis modis reducere facilius ac nos posset, reliquos vero Vestra Excellentia per loci ejusdem Iudicem Unitum nomine Adamum disponere, maxime cum omnes inquilini sint; his conversis totum Oppidum sensim Unionem amplexurum speratur.

Nono In Possessione Also Gáldea Comes Ludovicus Kemény Calvinista omnibus viribus ejates fideles nostros opprimere conatur maxime vero fidelissimum quemdam Papp Gyeorgyie in doctrina S. Unionis fundatissimum, et fortissimum, qui tempore tumultuationis Sophronianae Martyrum instar extrema quaeque a Sophronis, ejusque asseclis pro fidei veritate sustulit, cui et vineam praefatus Comes via facti ademit et jam fundos quoque Ecclesiasticos occupare allaborat. Hic non modo quarta, sed potior pars se ad Unionem redire velle coram praenominato fidei nostro Georgio non ita pridem declaraverat, dummodo Ecclesia Unitis restitueretur, quos dein Comes iste Aatholicus a pia hac intentione avocavit. Si proinde Comes serio admoneretur /2r/ Ecclesia vero restitueretur, totus Pagus converteretur; nam et de facto decem familiae per tot tribulationes ut Ecclesia destitutae Unionem Sacram profiterentur.

Denique si in universum Dominorum Aatholicorum malevoli conatus Regia Autoritate infringerentur, si Clero Populoque dis Unito nullus amplius Episcopus concederetur, verum cuncti in Spiritualibus a Iurisdictione Episcopi Uniti dependere juberentur, ex his rationibus: 1mo quia ipsorum Sacerdotes sunt rudissimi, unde sequuntur quaeque absurda; 2do res non caret exemplo, nam in Strigoniensi Archi Diaecesi Lutherani, et Calvinistae, Viennae vero non Uniti dependent a Catholicorum Iurisdictione, et hic etiam antea non Uniti ab Unitis Episcopis Athanasio, Patakio et Eorum successoribus dependebant in Spiritualibus. 3^{tio} occasio daretur plurimos convertendi, contentiones vero, vexae atque calumniae tali ratione Unitos inter, et non Unitos sensim cessarent.

---

* Vezi anexa III d.

His accedunt certi impostores, et seductores, qui disturbii Sophroniani tempore discipuli erant Sophronii, et ejus socii, hi quanto S. Unioni impedimento sint, ipsa ratio et experientia unicuique dictat, et quidem

1^{mus} Proto-Popa Szimion Sztojka Albae Carolinensis, qui (prout praemisum) Sophronii Discipulus fuerat, modo vero universum Comitatum Albensem in Schismate confirmat, et seducit; hic enim ubi observasset Missiones Unitorum per pagos futuras, jam per se, jam per suos Coriphaeos praevis ubique clam admonnit populum (quod eo Secretarius Episcopi Dionysii Archi Diaconis suis commisisse auditur) ne Unitis Missionariis ceu Seductoribus crederet. Idem Proto-Popa certos Praesbyteros hac praeterita aestate in Valachia Ordinatos ad functionem Ecclesiasticam facultavit, et quidem sequentes: Szula Gavriile in Possessione Mogos, Popa Irimie in Remete, Popa Gavriile, et Zsinár Irimie in Ponor, Popa Vaszilie in Lupsa.

2us Quidam Monachus Manassie dictus in eodem Albensi Comitatu Possessione Czelná qua non Unitorum Parochus commorans seductor, et Calumniator maximus a pie defuncto Episcopo Aaron quidem ordinatus, postea vero Sophronium secutus apostatavit, et abhinc continuas adversus S. Unionem, et Romanum Pontificem calumnias spargit in Populo. Inter caetera nuper Carolinae existens publice aggressus est Lipoviensem /2v/ Parochum Unitis fidelibus: quod Uniti cum Papa suo Romano fidefrago populum a fide Orthodoxa seducere allaborent.

3us Proto-Popa Irimie Thordensis. 4us Proto-Popa Kosztán e Possessione Decse I. Comitatus Thordensis. De quibus duobus ut specialia Excellentiae Vestrae referre possim ex partium illarum visitatione, Eidem brevi referam.

5us Fulye Iuon Didascalus, seu Ludi Magister non Unitorum Carolinae hic Apostata potius, quam non Unitus dici meretur, utpote, qui Balasfalvae et studuit, et alimenta vitae e misericordia pie defuncti Episcopi Aaron cum fidelibus participavit, modo vero seposita veritatis doctrina Juventutem sua adversus S. Unionem doctrina misere deperdit, perversisque praejudiciis imbuit, quo et Unitorum quoque filios allicit, et pervertit: Scholas has sua autoritate erigere, et publice tradere audet cum maximo S. Unionis praejudicio: hic una cum suis Scholis Carolina eliminandus esset.

Perinde enim est, imo amplius nocivum, praemissos Coriphaeos, aliosque his similes Photianum semen libere spargere, quam si ipsa Photii aut Sophronii praesentia adesset.

Si non Unitis Albae Carolinensibus fundum pro Ecclesia sollicitantibus spes istud impetrandi non dabitur (amissa enim hac spe se ad Unionem redituros ipsimet modo appromittunt) sed potius ad unitorum Ecclesias ejates frequentandas minabuntur; duo vero horrea, quae Ecclesiarum loco frequentant prohiberentur, Protopopa Simeon et Fulye Ludi-Magister cum Scholis inde eliminabuntur, paulo post exiguos, aut fors nullos non Unitos, Carolinae conspiciemus. Si autem casu qvo (quod ut impediatur, per omnia Sacra Vestrae Excellentiae supplicamus) fundum saltem impetrarent; istud plus profecto nocebit Unioni, quam si omnibus circumjacentibus pagis eadem facultas e favor indulgeretur, siquidem huic rei omnimodo attendunt, et si in ipsis etiam Civitatibus vel minimum erga se favorem experientur, amplius in Schisma confirmabunt populus enim sequitur partem fortiorem.

Abrevieri bibliografice

- Bunta 1978 - Magdalena Bunta, „Cronica habană de la Cluj”, în *Acta MN*, XV, 1978, p. 315-330.
- Fabritius 1873 - Karl Fabritius, „Namen und Verwendung der Jesuiten, welche von 1730-1773 in den siebenbürgischen Ordenshäusern wirkten”, în *AVSL*, n. f., XI, 1873, p. 167-252.
- Iorga 1902 - Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902.
- Kutschera 1943 - Rolf Kutschera, *Guvernatorii Transilvaniei 1691-1774*, Sibiu, 1943.
- Lukacs 1987 - Ladislau Lukacs S. J., *Catalogus generali seu Nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Jesu (1551-1773)*, Roma, 1987.
- Nilles 1885 - Nicolaus Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*, II, Oeniponte, 1885.
- Păcurariu 1994 - Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ediția a II-a, București, 1994.
- Pâclișanu 1991-1993 - Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, partea a II-a, 1752-1783, în *Perspective*, XIV-XVI, nr. 53-60, iulie 1991-iunie 1993.